

*І.Г. КИРИЛЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН, заступник голови
Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти
В.Є. ІВЧЕНКО, заступник голови Комітету Верховної Ради України
з питань аграрної політики та земельних відносин
В.В. ДЕМ'ЯНЧУК, кандидат сільськогосподарських наук,
помічник-консультант народного депутата України*

Продовольча безпека України в світлі сучасних тенденцій світової економіки

Постановка проблеми. За оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) практично кожен дев'ятий житель планети (795 млн людей у світі) потерпає від голоду [13]. Резолюцією, прийнятою Генеральною асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року, серед 17 цілей сталого розвитку на період до 2030 року на першому плані визначені завдання щодо подолання бідності й голоду, забезпечення продовольчої безпеки та здорового способу життя, поліпшення харчування й сприяння сталому розвитку сільського господарства [16]. Це доводить про те, що загроза гуманітарної кризи продовжує залишатися головним викликом сучасного світу. Додатковим чинником її каталізації протягом останніх років стала низка соціальних потрясінь в окремих країнах євразійського та африканського континентів. Вони провокують певну напругу в світовій економіці й створюють суттєві перешкоди міжнародним інституціям, зокрема в частині забезпечення необхідного для гідного розвитку людства глобального безпекового рівня, а також національної та продовольчої безпеки.

Для України це є черговим викликом, адже наша держава, по-перше, не входить до жодного з провідних економічних формувань світу: по-друге, не має достатньо роз-

галужених двосторонніх економічних зв'язків, підтверджених угодами про вільну торгівлю; по-третє, значну частку аграрної продукції Україна експортує, як правило, через транснаціональні корпорації переважно без довгострокових договорів, які б гарантували її ефективне співробітництво, особливо в частині забезпечення стабільності в сфері АПК, продовольчої безпеки держави й раціонального використання наявних ресурсів для виробництва аграрної продукції та її переробки.

Тому, зважаючи на ситуацію, що складається, Україна постає перед необхідністю модернізації своєї державної політики розвитку аграрної галузі, яка визначатиме на довгострокову перспективу місце нашої країни у світовому виробництві продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розроблення та реалізації державної аграрної політики, зокрема в частині інституційної підтримки заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки в Україні, а також у практиці розвинутих країн світу детально висвітлені в наукових працях В.І. Власова [2], О.І. Гойчук [3], Ю.О. Лупенка [6], Б.Й. Пасхавера [8], П.Т. Саблука [12]. Разом із тим достатньо неочікуваний розвиток ситуації щодо можливої зміни принципів світового економічного співробітництва, особливо в частині їхнього впливу на стан розвитку аграрної сфери, а також продовольчої безпеки в світі й Україні, зу-

мовлює нинішню актуальність досліджень цього питання. Слід зауважити, що згадані виклики вже впливають на світову економічну систему, зокрема на світовий продовольчий ринок, і суттєво посилюватимуться у разі зміцнення відцентрових тенденцій у світовій політиці й економіці. Тому надзвичайно важливим є опрацювання нових підходів щодо майбутньої державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки України та розвитку вітчизняного аграрного виробництва на довгострокову перспективу.

Мета статті – визначення стану продовольчої безпеки України у 2013 – 2017 роках та обґрунтування пропозицій у частині реалізації державної аграрної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням сучасних тенденцій світової економіки.

Виклад основних результатів дослідження. Динаміка фондів споживання основних продуктів харчування протягом 2013–2015 років показує суттєве погіршення ситуації щодо продовольчого забезпечення населення України (рис. 1). Так, фонд споживання молока й молочних продуктів зменшився на 613,7 тис. т (на 6,4%), овочів і продовольчих баштанних культур – на 166,9 (2,4%), хлібних продуктів – на 248 (5,3%), м'яса та м'ясних продуктів – на 235,6 (9,9%), плодів, ягід і винограду – на 251,9 (10,4%), цукру – на 73,4 (4,6%), олії – на 48,3 (8,4%), риби – на 260,1 тис. т (в 1,7 раза). Слід також зазначити, що фонд споживання яєць за цей період зменшився на 1348,7 млн шт. (на 10,1%).

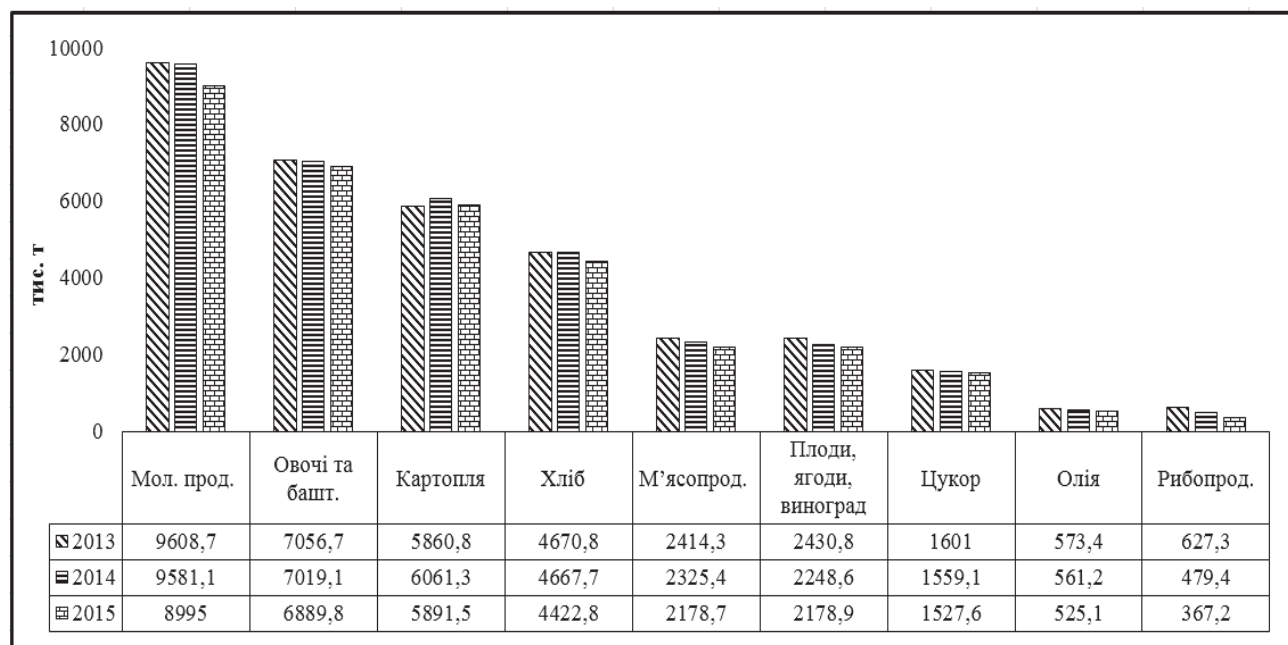

Рис. 1. Динаміка фондів споживання основних продуктів харчування населенням України у 2013–2015 рр. (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО)

Джерело: Державна служба статистики України.

При цьому добова енергетична цінність раціону людини в Україні у 2015 році становила всього 2799 ккал, що лише на 299 ккал (10,7%) перевищує пороговий (граничний) критерій для цього показника (рис. 2) [7]. Для порівняння, у Швеції цей показник у 2015 році дорівнював 3221 ккал, а близький по значенню до нього показник в Україні спостерігався у Швеції у 1960 році – 2821 ккал [14].

Оцінки індикатора достатності споживання основних продуктів харчування у 2013–2015 роках доводять про нестачу у раціонах харчування громадян України саме продуктів тваринного походження (рис. 3). Так, протягом 2011–2015 років частка цих продуктів у раціоні не перевищувала 30%, тоді як за нормативами цей показник не повинен бути меншим від 55% [7].

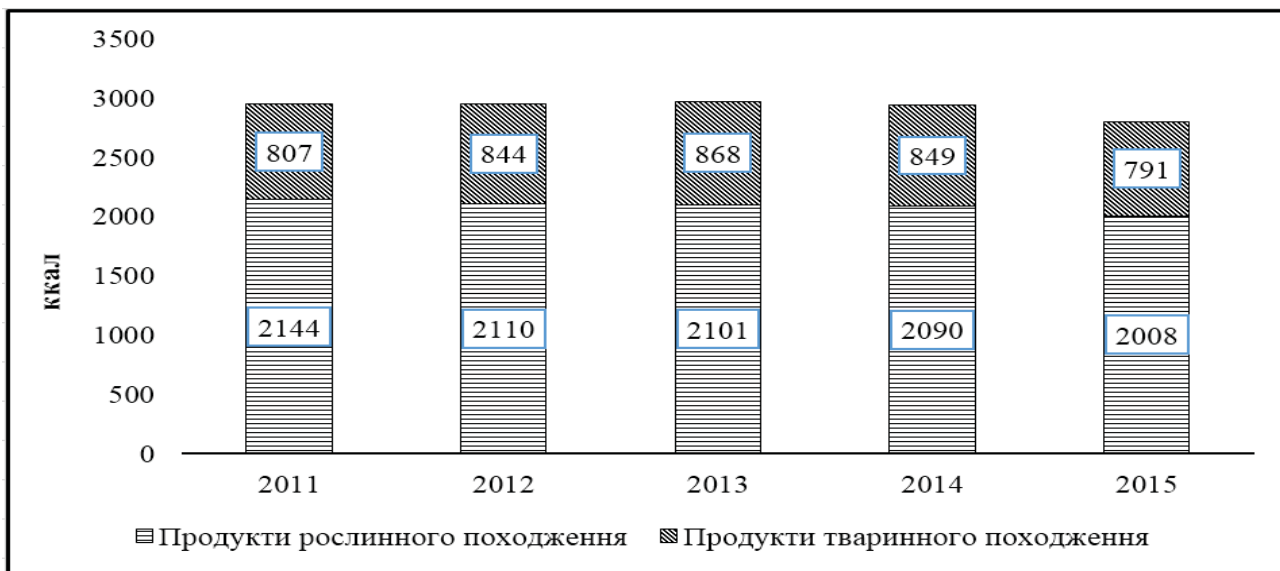

Рис. 2. Додаткова енергетична цінність раціону людини в Україні (з розрахунку на одну особу) у 2011–2015 рр.

Джерело: Державна служба статистики України.

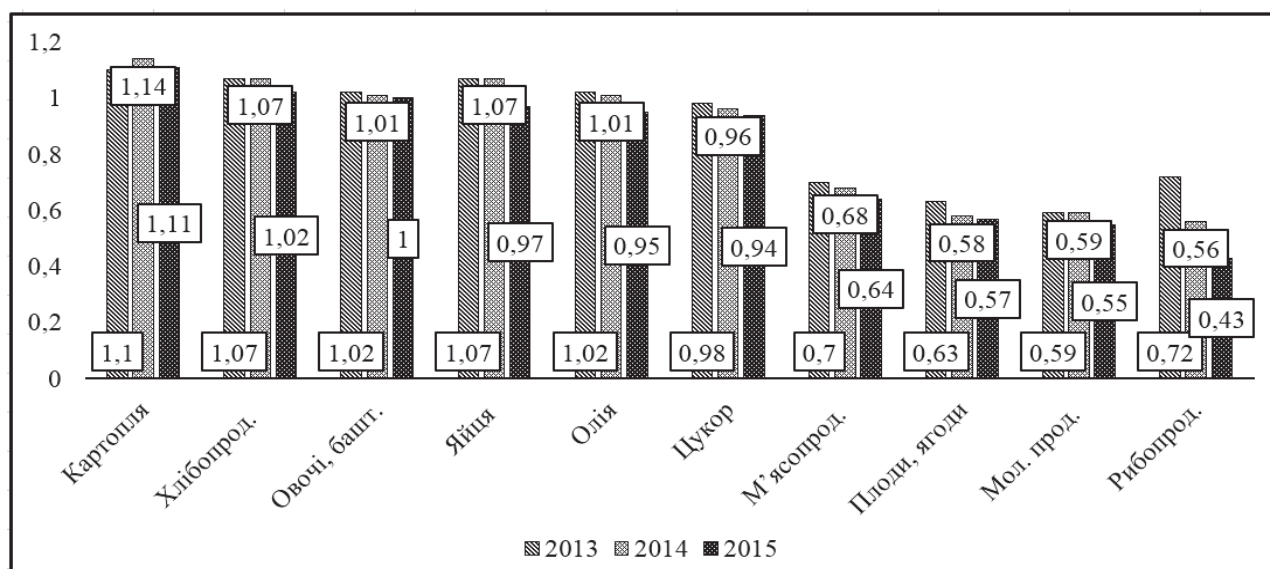

Рис. 3. Достатність споживання основних продуктів харчування в Україні у 2013–2015 рр. (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО)

Джерело: Державна служба статистики України.

Очевидними є тенденції до зниження достатності споживання за більшістю досліджуваних продуктів харчування. Так, при задовільному значенні показника достатності споживання хлібопродуктів, картоплі, овочів і баштанних культур, яєць, цукру й олії протягом досліджуваного періоду, у 2015 році відбулося різке його зниження у частині споживання м'ясних і молочних продуктів, плодів та ягід, а також рибопродуктів (до 0,64, 0,55, 0,57 і 0,43 відповідно).

Дослідження підтверджують про поступове й небезпечне для здоров'я наближення індикатора економічної доступності продуктів харчування до порогового значення, яким вважається його 60%-й рівень [7]. Викликає стурбованість те, що це відбувається при стрімкому зниженні реальних наявних доходів населення, які у 2014 році порівняно з 2013-м знизилися на 11,5%, а в 2015 році – ще на 22,3% (до попереднього року). Аналогічними є також нинішні тенденції, адже невпинно продовжують зростати тарифи, ціни

на енергоносії, послуги. Все це негативно впливає на збалансованість, повноцінність і доступність необхідних продуктів харчування для більшої частини населення України. Особливо небезпечними є ці тенденції для молодого покоління.

Крім того, суттєве падіння купівельної спроможності негативно впливає на рівень виробництва основних, життєво необхідних продуктів. Так, за оцінками Департаменту сільського господарства США, порівняно з 2015 роком, виробництво та споживання молока в Україні у 2016 році зменшилося майже на 2% – відповідно з 10,86 до 10,68 млн т і з 9,735 до 9,57 млн т. У 2017 році очікується їхнє подальше зниження (відповідно на 3,1 та 2,8%) [17].

Водночас порівняно з 2015 роком очікується, що при незначному збільшенні виробництва масла вершкового у 2016-2017 роках (на 1,9 і 2,9%) його споживання у наступні два роки не змінюватиметься (97 проти 96 тис. т). Що стосується сирів, то протягом наступних двох років (порівняно із 2015 р.) їхнє споживання збільшуватиметься – відповідно на 4,4 та 10,9%. Слід зауважити, що обсяги експорту масла вершкового й сирів протягом досліджуваного періоду не були меншими, ніж 11 і 5-6% (відносно обсягів їх виробництва) відповідно [17]. Тому відзначене незначне зростання виробництва вершкового масла та сирів не розв'яже в цілому проблему дефіциту молочних продуктів у раціоні харчування населення України.

Це стосується також споживання м'яса птиці. При деякому зростанні обсягів його виробництва у 2016 й 2017 роках (1,9 і 4,6% відповідно) відбувається зменшення його споживання (відповідно на 4,9 та 1,8%). Водночас, порівняно з 2015 роком обсяги експорту м'яса птиці у 2016–2017 роках відповідно зростатимуть на 49,4 й 58,2%.

Щодо яловичини, то у 2016-2017 роках при зменшенні її виробництва (на 6,3 та 8,7%) і споживання (на 8,3 й 13,5%) експорт зростатиме на 11,1 та 33,3% відповідно. Споживання свинини в Україні за досліджуваний період зростатиме (на 6,7 і 5,3%) при несуттєвому збільшенні її виробництва (1,1-2,4%). До цього слід додати, що в цілому, незважаючи на недостатність споживан-

ня м'яса в Україні, обсяги експорту яловичини та м'яса птиці зростають [17].

За оцінками Державної служби статистики України, виробництво яєць в Україні у 2016 році порівняно з 2015-м зменшилося на 1,7 млрд шт. (на 10,1%) – до 15,1 млрд шт. У 2015 році зниження виробництва яєць (до обсягів 2014 р.) становило 2,8 млрд шт. (14,3%). Аналогічна тенденція зберігається і в поточному році [4].

За оцінками Департаменту сільського господарства США, у 2017/2018 МР порівняно з 2015/2016 МР очікується зниження виробництва зерна пшениці на 2,27 млн т (на 8,3%). При цьому обсяги його споживання у 2016/17 – 2017/18 МР зменшаться – відповідно на 15,6 та 13,1%. При очікуваному зниженні виробництва зерна ячменю у 2017/18 МР на 15,4%, його споживання у 2016/17 – 2017/18 МР зменшиться на 6,4 і 12,8% [17].

Водночас при збільшенні виробництва зерна кукурудзи у 2016/17 – 2017/18 МР відповідно на 20 та 22,2%, обсяг його внутрішнього споживання збільшиться лише на 3,8-5% при тому, що зростання обсягів експорту становитиме 14,5 і 23,5%.

Виробництво цукру протягом 2016/17 – 2017/18 МР порівняно із 2015/16 МР зростатиме (на 22,1 і 45,6%), при цьому обсяги його експорту збільшаться у 2,7 та 4,3 рази. Обсяги внутрішнього споживання цукру за досліджуваний період не змінюватимуться й становитимуть 1,5 млн т [17].

Суттєво зростатимуть обсяги виробництва соняшникової олії протягом 2016/17 – 2017/18 МР – відповідно на 14,5 і 16,2%, а обсяги її експорту, порівняно із 2015/16 МР збільшаться на 13,3 та 15,6%. Внутрішнє споживання соняшникової олії в Україні зросте протягом 2016/17 – 2017/18 МР – відповідно на 3,4 й 10,3% [17].

За окремими оцінками [17], порівняно із 2016/17 у 2017/18 МР очікується суттєве зростання виробництва соєвої олії в Україні – на 28 тис. т (18%), а обсягів її експорту – на 10 тис. т (6,2%). Обсяги річного споживання соєвої олії у 2016/17 – 2017/18 МР не змінюватимуться та становитимуть 15 тис. т. Водночас при можливому значному збіль-

шенні виробництва ріпакової олії у 2017/18 МР обсяг її внутрішнього споживання зменшиться до 6 тис. т (проти 11 тис. т у 2016/17 МР).

За даними Державної служби статистики України, обсяг добування водних біоресурсів у країні у 2016 році становив 88443 т, що у 2,6 раза менше від аналогічного показника 2013 року [4]. За оцінками асоціації «Українських імпортерів риби й рибопродуктів», у 2015 та 2016 роках було імпортовано рибопродуктів 227,4 і 295,4 тис. т відповідно [1]. Отже, нині Україна опинилася у значній залежності від імпорту рибної продукції. Тому, зважаючи на викладене, відновлення фонду споживання риби та рибної продукції в обсягах хоча б на рівні 2010–2013 років потребуватиме значного часу.

Також варто зазначити, що наші дослідження були розділені за ознакою часу на два періоди, з яких протягом першого (2013–2015 рр.) були проаналізовані показники фактичного перебігу ситуації з продовольчою безпекою, другий період був присвячений вивченню відповідних очікувань, оцінок і прогнозів, що їх було здійснено експертним середовищем на період 2016–2017 років.

Результати проведених у 2013–2015 роках досліджень показують незадовільну ситуацію щодо зазначеного. Суттєве погіршення стану продовольчої безпеки стало особливо відчутним уже у 2015 році. Тут, передусім, треба звернути увагу на істотне протягом лише трьох років зменшення обсягів найбільш значущих для харчування людей фондів споживання: риби й рибних продуктів – в 1,7 раза; м'яса та м'ясопродуктів, яєць, плодів, ягід і винограду, олії – на 8–11%; хлібних продуктів, молока та молочних продуктів – на 5–6%. При цьому можна зробити висновок, що за низької енергетичної цінності раціону (2799 ккал у 2015 р.) щонайменше 30% населення України вже протягом тривалого часу стикаються із дефіцитом споживання енергії й незбалансованістю раціонів харчування, що створює серйозну загрозу для здоров'я громадян України та стає системною проблемою, яка вимагає невідкладного розв'язання. Також значно погіршувало ситуацію зростання

протягом останніх трьох років витрат домогосподарств на енергоносії й комунальні послуги, що суттєво обмежують можливості купувати продукти харчування в необхідній кількості, високої якості та достатнього асортименту.

Здійснені на основі одержаних у результаті аналізу статистичної інформації, а також очікувань і прогнозів щодо ситуації в частині продовольчої безпеки у 2016–2017 роках розрахунки уможливають зробити висновки щодо можливого зменшення (порівняно з 2015 р.) фондів споживання м'яса та м'ясопродуктів (на 9,8 і 10%), картоплі (на 0,4 й 1,1%), яєць (на 7,8 та 16,3%), плодів, ягід і винограду (на 17 та 15,6%), рибопродуктів (на 15%), олії (на 3,4 й 7,2%), цукру (на 2%). Очікується незначне зменшення у 2017 році фонду споживання хлібних продуктів (на 2%), овочів і баштанних (на 1%), яєць (на 0,5%).

Наведені на рисунку 4 показники індикатора достатності споживання основних для населення України продуктів харчування у 2016–2017 роках показують достатній чи майже достатній рівень забезпеченості населення України хлібопродуктами, яйцями, картоплею, овочами та баштаними. Певний дефіцит відзначається щодо цукру й олії. Разом із тим ці дані також переконують, що ситуація, яка складалася у 2013–2015 роках у частині забезпечення населення України м'ясними та молочними продуктами, а також плодами, ягодами, виноградом, рибою й рибопродуктами, продовжує суттєво погіршуватися, що є підтвердженням того, що населення України все більше потерпає від дефіциту білків, браку продуктів тваринного походження, а також рибної продукції, що є надзвичайно важливими для повноцінного харчування, а отже – для здоров'я нації.

Варто зазначити, що сталою для цього періоду є тенденція, яка триває також у 2017 році, щодо суттєвого зростання цін на продукти харчування першого попиту (рис. 5). При цьому найбільше зросли ціни на продукти молочної групи (на 17,1 – 25%), цукор (17,8), олію (11,5), хліб (9,9), м'ясо (7,3), макаронні вироби (на 7,2%). Незначне зниження цін (до 2%) відзначається щодо яєць (1,9), фруктів (1,8), овочів (6,4%).

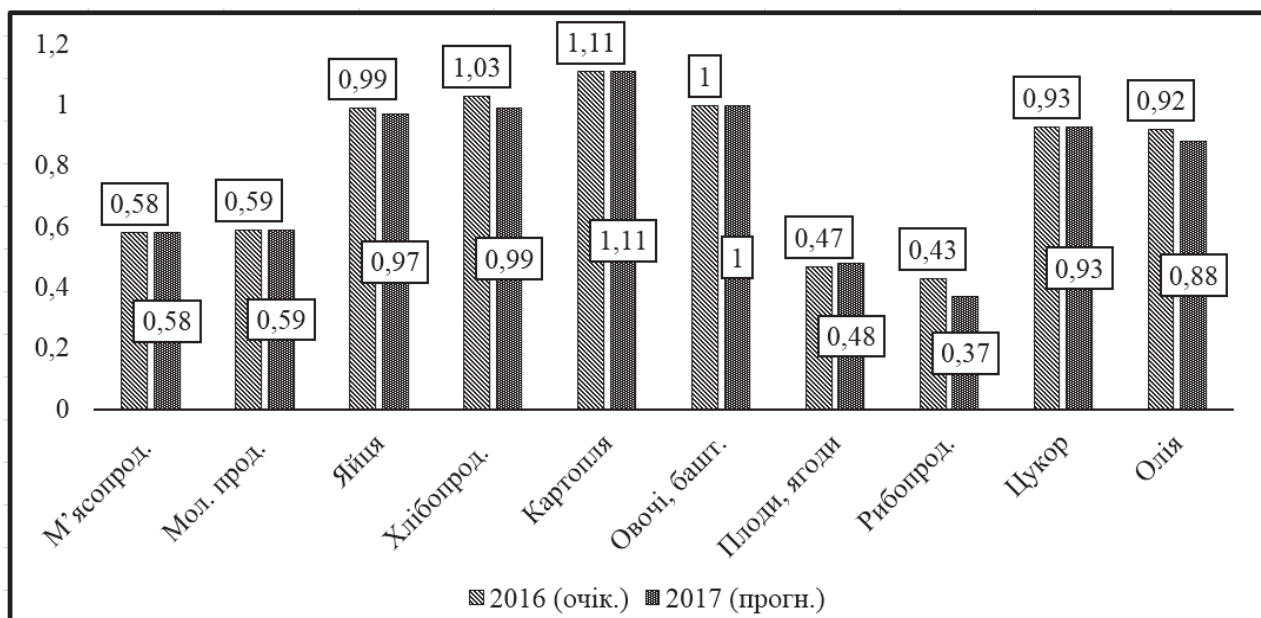

Рис. 4. Достатність споживання основних продуктів харчування в Україні у 2016 – 2017 рр.

Джерело: Державна служба статистики України.

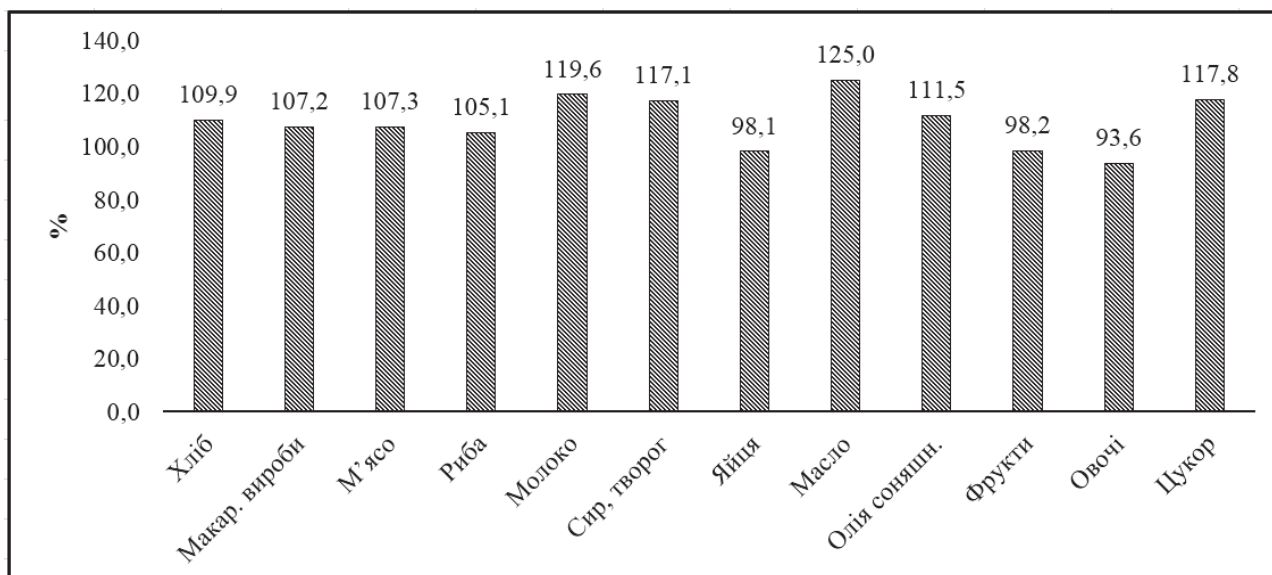

Рис. 5. Індеси споживчих цін на основні продукти харчування у 2016 р., % до 2015 р.

Джерело: Державна служба статистики України.

У частині цін на продукти першого попиту слід додати, що останні, зокрема борошно, хліб, макаронні вироби, крупи, цукор, яловичина, свинина, м'ясо птиці, ковбасні вироби варені, молоко, сир, сметана, масло вершкове, олія соняшникова, яйця, протягом тривалого часу підлягали державному регулюванню [10]. Відповідно, органами державної виконавчої влади здійснювалися заходи щодо недопущення їх надмірного або необґрунтованого підвищення. Звичайно, такі

заходи були вимушеними з огляду на значний спекулятивний потенціал цього сегмента ринку.

Разом із тим Урядом наприкінці вересня минулого року було прийнято рішення щодо запровадження пілотного проекту, який передбачав тимчасове скасування з 1 жовтня 2016 року адміністративного регулювання цін на вищезгадані харчові продукти [11], яке було остаточно затверджене у поточному році [9]. У зв'язку з цим із метою вияв-

лення загальних тенденцій щодо зміни цін на продукти харчування першого попиту нами здійснене порівняння показників цін на ці продукти станом на 30 вересня 2016-го та 20 червня 2017 року.

Одержані результати дають змогу зробити висновок щодо суттєвого (на третину) зростання цін на товари молочної групи (масло вершкове, сметана, молоко, сир м'який),

яловичину та свинину (рис. 6). Цукор подорожчав на 19,6%. Підвищення цін на хліб першого попиту й борошно становило 12,2 – 16,7%. Найменше зростання цін спостерігалося щодо макаронних виробів (4,7%) та олію соняшникову (2,5%). Зниження цін відзначено лише щодо яєць (-15,4%) і крупи гречаної (-5,6%).

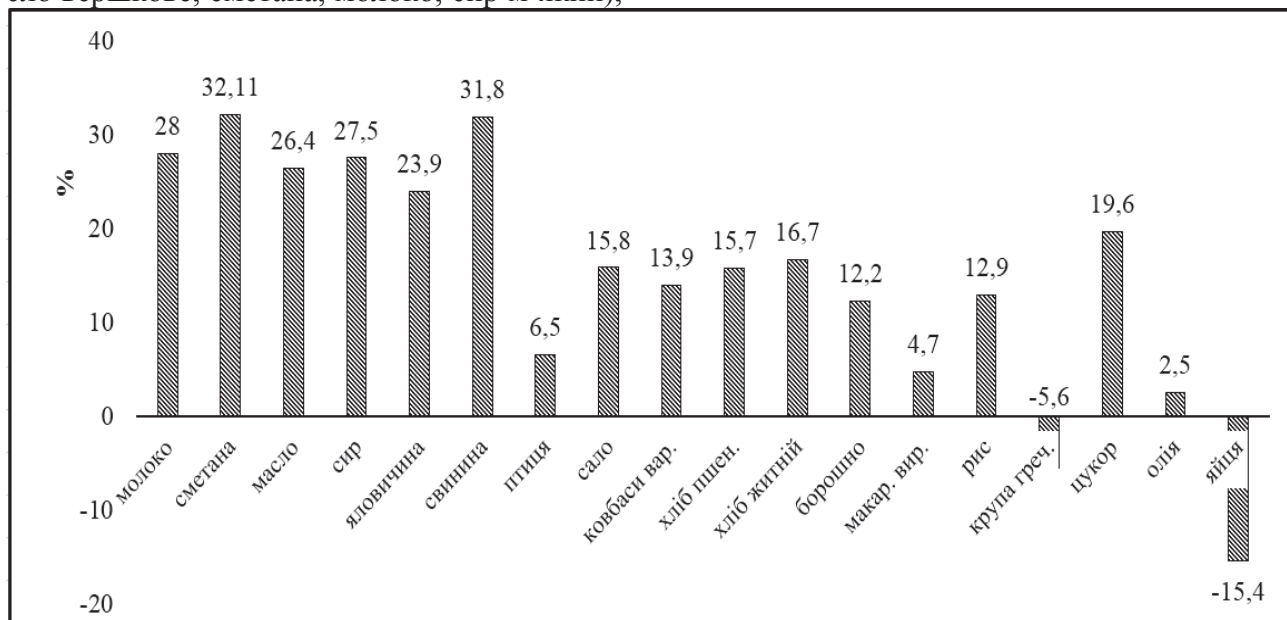

Рис. 6. Зміни цін на окремі продукти першого попиту на споживчому ринку України у жовтні 2016 – червні 2017 року

Джерело: Державна служба статистики України.

До цього слід додати, що аналіз динаміки цін на товари першого попиту показує наявність вагомого ресурсу їх підвищення. Але подальше зростання може призвести до чергового падіння споживання та зменшення обсягів виробництва, що вже чітко спостерігалося протягом 2015–2016 років на фоні суттєвого зниження доходів громадян.

У цілому необхідно підкреслити, що незважаючи на унікальність і достатність наявних в Україні ресурсів для забезпечення продовольством не лише свого населення, а й частини людства, спостерігаються відчутні перекося в забезпеченні населення нашої держави навіть продуктами харчування першого попиту.

На думку авторів, такий стан справ, особливо впродовж останніх років, є наслідком некерованості процесами та значною мірою залежить від того, яка саме частка продукції не може бути спрямована на експорт і залишатиметься на внутрішньому ринку.

Як наслідок, в Україні нині продовжує домінувати переважно сировинна складова експорту аграрної (передусім рослинницької) продукції (зокрема зерна). На її виробництво витрачаються величезні ресурси (на обробіток ґрунту, сівбу, догляд, збирання, транспортування тощо), а висока додана вартість, високі прибутки, бюджет залишаються в імпортерів сировини. Такий підхід лише примножує бідність українців, звужує можливості, в т. ч. й для повноцінного харчування. Забезпечуючи потреби населення України у м'ясі та м'ясопродуктах на рівні до 60%, протягом 2014-2016 років вивозиться понад 11% виробленого м'яса, а в умовах дефіциту споживання молочних продуктів з України за цей же період експортується відповідно 8,4% вершкового масла, 6,9 – сирів, 20,7 – сухого незбираного молока й 60,6% сухого знежиреного молока, виробленого в Україні.

Вважаємо також недоцільним подальше нарощування виробництва зерна з метою експорту в розмірах, які в рази перевищують внутрішнє споживання. Треба зазначити, що в країнах Європейського Союзу (ЄС-28) у 2016 році обсяги експортованої сільськогосподарської сировини та іншої первинної сільськогосподарської продукції (у вартісному виразі) становили лише 36%, у т. ч. вартість експортованого зерна пшениці й інших зернових дорівнювала 6,5% від загальної вартості експортованої аграрної продукції [15]. В Україні у 2016 році обсяги експорту сільськогосподарської сировини й первинної сільськогосподарської продукції становили 82,7%, а готових харчових продуктів і напоїв – лише 16%.

Висновки. Результати проведених досліджень показують загострення ситуації щодо стану забезпечення продовольчої безпеки держави. Очевидно, що причини цього достатньо вагомі – це, передусім, військові дії, які відбуваються на сході України та вимагають додаткових ресурсів, у т. ч. фінансових. Слід також враховувати й те, що нині наша держава тимчасово не управляє такими стратегічно важливими для аграрної економіки ресурсами як АР Крим і Севастополь (більша частина продукції аквакультури, зокрема рибної продукції, що добувається в Україні, значні обсяги виробництва м'яса птиці, яєць тощо), а також частиною Луганської та Донецької областей, де розміщені достатньо значимі для економіки держави аграрні виробництва.

Разом із тим суттєво ускладнює ситуацію також те, що з різних причин питання продовольчої безпеки практично випало з поля зору уряду, що, на наш погляд, і стало найвагомішим чинником її неналежного стану.

Водночас продовольча безпека має стати головним пріоритетом державної політики при тому, що всі заходи, які здійснюють органи державного управління, повинні проходити оцінку на ефективність саме в частині їх безпосереднього впливу на стан її забезпечення. На глибоке переконання авторів, питання продовольчої безпеки держави потребує свого роду дорожньої карти у вигляді послідовних та системних заходів із

відповідним пакетом законодавства в частині її реалізації.

1. Насамперед доцільно поновити на державному рівні проведення моніторингу індикаторів продовольчої безпеки, підготовки аналітичних звітів про стан продовольчої безпеки країни, ведення балансів продовольства першого попиту. Врахування цих, а також інших інформаційних і аналітичних ресурсів при прийнятті рішень щодо державної політики, особливо в сфері розвитку вітчизняного сільськогосподарського виробництва та переробної промисловості, уможливить забезпечити раціональне використання вітчизняного аграрного потенціалу й суттєво збільшити виробництво продовольства з високою доданою вартістю.

2. Питання адміністративно-територіальної реформи також не може обходити проблеми забезпечення продовольчої безпеки держави. При укрупненні майже у 5 разів адміністративних районів і перетворенні понад 11 тис. місцевих рад у 1300–1400 територіальних громад питання реалізації державної політики та координації розвитку аграрного сектора може залишитися без відповідної управлінської й бюджетної підтримки. Отже, запропонована модель укрупнення районів і формування територіальних громад має бути апробована в частині ефективності розвитку сільської поселенської мережі та достатньої інфраструктури аграрного бізнесу. В іншому разі будь-які деформації в цьому сегменті можуть завдати непоправної шкоди вітчизняному аграрному виробництву й, відповідно, продовольчій безпеці держави.

3. Питання адміністративно-територіальної реформи тісно пов'язане з питанням дотримання належного стану автомобільних доріг. Тут слід відзначити, що з майже 170 тис. км автомобільних доріг загального призначення під опікою центральної влади лише 30,7% (національні, міжнародні та регіональні дороги), а понад 117 тис. км – місцевих доріг, у т. ч. районних – 67,9 тис. км (58%). При цьому 90% дорожнього фонду держави понад 30 років не ремонтувалися, а майже 40% не відповідають вимогам міцності. Такий стан дорожнього фонду становить пряму загрозу для продовольчої безпеки

держави, адже найбільш критична ситуація з дорогами складається саме на територіях сільської поселенської мережі, в господарствах населення якої у 2016 році було вироблено 54,4% продукції тваринництва й 38,7% продукції рослинництва (у постійних цінах 2010 р.).

Варто зауважити, що саме господарства населення мають усі достатні умови для їх трансформації у сімейні фермерські господарства, орієнтовані на виробництво високоякісної молочної та м'ясної продукції. Слід додати, що особливості чинної в Україні поселенської мережі є надзвичайно сприятливими для створення кооперативних структур на базі сімейних фермерських господарств. На основі прогнозних розрахунків, у процесі трансформації особистих селянських господарств до 2030 року дохід трансформованих сімейних фермерських господарств зросте в 7,5 раза, відповідно частка доходу від ведення підприємницької діяльності останніх значно збільшиться порівняно із середньомісячним доходом типових сільських домогосподарств. Це має також позитивно вплинути на доступність необхідних продуктів харчування для населення України.

Повертаючись до питання адміністративно-територіальної реформи й дорожнього будівництва вважаємо за доцільне ще раз підкреслити важливість якнайбільшого узгодження цих заходів з питаннями реформування аграрного сектора.

4. Особливо слід підкреслити непересічне значення для продовольчої безпеки держави відновлення сучасної системи санітарного контролю, контролю якості сільськогосподарської сировини та продуктів харчування, а також ветеринарної служби, які б стали надійним гарантом якості аграрної продукції, що виробляється в Україні, на рівні вимог країн із розвинутою економікою й унеможливити виникнення в найближчому майбутньому харчових отруєнь, спалахів небезпечних інфекційних захворювань (зокрема таких, як африканська чума свиней), що почастішали.

Що стосується міжнародної торгівлі продовольством, то Україна опинилася у достатньо непростій ситуації, адже на світовому

аграрному ринку можуть посилитися відцентрові, по відношенню до світового загалу, дії з боку держав з розвиненими економіками, які використовуватимуть свої переваги для забезпечення внутрішніх продовольчих ринків їхніх країн, незважаючи на можливі загострення відносин зі своїми провідними партнерами (слід зауважити, що Україна на нинішній час ще тільки заявила про себе як повноправного учасника світового аграрного ринку, і то лише у сировинному сегменті).

При тому, що наша держава вже визначила свій європейський напрям, але навіть як експортер вона стикається із численними проблемами у світовій торгівлі продовольством. У цьому відношенні слід підкреслити певну дискримінацію з боку ЄС, яким, навіть в умовах формування всеохоплюючої зони вільної торгівлі з Україною, вибудована надійно захищена система квот на поставки вітчизняної продукції, які захищають внутрішній європейський ринок та реально перешкоджають розвитку вітчизняного експорту. З іншого боку, внутрішній ринок розвинутих країн є також суттєво захищеним системою дозвільних документів у частині якості й безпечності продукції, яка створювалася в рамках Світової організації торгівлі. Це також деяким чином пояснює ситуаційність експорту вітчизняної продукції, успішність якого нині знаходиться у повній залежності від результатів діяльності окремих, здебільшого іноземних, комерційних формувань (це особливо яскраво показує приклад експорту зерна). Разом із тим будь-яке суттєве збурення на світовому ринку, ініційоване конкурентами, може призвести до кризових явищ в окремих галузях агропромислового комплексу України.

Слід підкреслити, що нині Україна також ще не закріпила достатнім чином свій статус у різного роду міжнародних економічних і політичних формуваннях та союзах. Навіть її просування стосовно Угоди про асоціацію з ЄС виявилось занадто повільним і проблематичним з огляду на характер умов, якими обмежується партнерство України та ЄС. Проте ЄС залишається одним із пріоритетів зміцнення політичних та економічних зв'язків, принагідно відзначити вкрай важ-

ливе для зміцнення позицій України на світових ринках укладення нею окремих угод про вільну торгівлю з країнами світу. Слід також зауважити, що розширення економічних зв'язків у такий спосіб допоможе нашій державі структурувати свої міжнародні зв'язки й надасть можливість планувати експорт продовольства на середню та довгострокову перспективу, а також, по мірі розширення географії угод про вільну торгівлю,

постійно зміцнювати своє положення на світовому продовольчому ринку.

Підсумовуючи зазначене, слід підкреслити, що врегулювання більшості із вказаних проблем доцільно було б здійснювати прийняттям рамкового закону щодо продовольчої безпеки України, а також пакета актів законодавства, що визначатимуть головні напрями державної аграрної політики на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел

1. Асоціація "Українських імпортерів риби та морепродуктів"[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uifsa.ua/2017/01/fish2016/>.
2. *Власов В.І.* Глобальна продовольча проблема/ В.І. Власов. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 506 с.
3. *Гойчук О.І.* Продовольча безпека/ О.І. Гойчук. – Житомир: «Полісся», 2004. – 348 с.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2013 році/ Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=47901028-8f47-4308-ab68-effecacb4ed&title=ZvitProStanProdovolchoiBezpekiU2013-Rotsi>.
6. *Лупенко Ю.О.* Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства: монографія / Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов та ін. ; за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Пугачова. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2015. – 320 с.
7. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки// Деякі питання продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 груд. 2007 р. № 1379 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 1041 від 12.10.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-p>.
8. *Пасхавер Б.Й.* Сучасний стан продовольчої безпеки/ Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2014. – № 4. – С. 5–12.
9. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 25 груд. 1996 р. № 1548 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ № 394 від 7 черв. 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/394-2017-p>.
10. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів): Постанова КМУ № 1548 від 25 груд. 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-p>.
11. Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету Міністрів України від 25 груд. 1996 р. № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2007 р. № 1222: Постанова КМУ № 656 від 22 верес. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/656-2016-p>.
12. *Саблук П.Т.* Національна доктрина продовольчої безпеки України (проект)/ П.Т. Саблук, Г.М. Калетнік, С.М. Кваша, В.І. Власов, М.А. Лисак // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 3 – 11.
13. Achieving Zero Hunger: The Critical Role of Investments in Social Protection and Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/3/a-i4951e.pdf>.
14. Official Statistics of Sweden [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik,%20fakta/Livsmedel/JO44SM1601/JO44SM1601_tabeller21.htm.
15. The Eurasian Wheat Belt and Food Security : Global and Regional Aspects / S. Gomez y Paloma et al. (eds.). – Springer International Publishing Switzerland, 2017. – 318 p.
16. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development //Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol= A/RES/70/1&Lang=E.
17. United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fas.usda.gov/>.

Стаття надійшла до редакції 26.07.2017 р.

Фахове рецензування: 01.08.2017 р.

*